

Превенция на достъпа на нелегални капитали до банковата система чрез прилагане на механизъм за клиентска идентификация

Стоян Налбантов*

Резюме: Едно от основните предизвикателства пред финансовия сектор е несъмнено прането на пари. Банковите институции могат, въпреки тяхната воля, да бъдат използвани като посредници при преводи и съхраняване на средствата, получени в резултат на престъпни действия. Умишленото или неволно привличане и пускане в обращение на средства от съмнителни източници може да дестабилизира финансовото положение на банката и да ограничи нейната независимост. В ежедневната банкова дейност се интегрират все повече механизми за противодействие на изпирането на пари, като една от най-значимите превантивни практики е клиентската идентификация. В настоящата публикация се изследват същността, комплексният характер и специфичните особености на клиентската идентификация като механизъм за превенция достъпа на нелегално придобити капитали до банковата система. Изяснени са нормативно-регламентираните процедури за първоначално клиентско идентифициране и са предложени законодателни и организационни мерки за оптимизиране на идентификационните практики от страна на банковите институции.

Ключови думи: клиентска идентификация, пране на пари, престъпна дейност, финансова система.

* Стоян Налбантов е докторант в катедра „Сигурност и безопасност“ на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, e-mail: st.nalbantov@abv.bg

JEL: H26, K42, O17.

1. Въведение

Както е известно, процесът на глобализация е от решаващо значение за дейностите на организираната престъпност. В частност, след превръщането на Европа в единно икономическо пространство тя се превърна и в единно пространство за действие на структурите на организираната престъпност. Премахването на граничния контрол по вътрешноевропейските граници създаде условия лицата с престъпни намерения да могат да осъществяват незаконните си действия без особени затруднения. Престъпните групировки създават множество гружества, под прикритието на които могат да осъществяват дейност в различни области на икономиката.

С отварянето на границите въпросът за свободното движение на стоки, хора и капитали придоби особено значение. Посредством свободната търговия, особено в рамките на Европейския съюз, и огромните стокови потоци, които не могат да бъдат изцяло контролирани, изпраните пари се вливат в икономиката. Именно чрез свободната търговия и свободно движение през граница се откриват повече възможности за организираните криминални структури да вкарат в законово обращение незаконно получени доходи или да извършат така нареченото “изпиране на пари”².

² Weber, R. Money Laundering. United States Attorneys' Bulletin, Washington, Vol. 55, 2007, p. 1.

Макар че е почти невъзможно да се определят по статистически начин размерите на изпираните пари в международен мащаб, използването на различни икономически показатели помага на Международния валутен фонд (МВФ) да определи, че изпираните пари са между 2 и 5 на сто от световния брутен вътрешен продукт³, или най-малко между 590 милиарда и 1,5 трилиона щатски долара годишно⁴. Държавният департамент на САЩ оценява прането на пари в света на 1 трилион долара годишно⁵, а според други оценки общият годишен оборот достига до 2,8 трилиона щатски долара на годишна база⁶. Съгласно калкулираните от проф. Фридрих Шнайдер от университета в Линц (Австрия) данни за обема на пране на пари в двадесетте най-развити страни – членки на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD)⁷, през 2006 г. 1,1 трилиона щатски долара са били обект на “изпиране” в разглежданите държави⁸. Не подлежи на съмнение фактът, че огромна част от тези капитали имат съприкосновение с финансовата и в частност с банковата сфера, на която се гледа като на удобен инструмент за транслиране на средства с незаконен произход през отделните етапи на тяхното легализиране.

Най-ефективната мярка за неопускане прането на пари и финансирането на тероризъм е тяхната превенция. От своя стра-

³ Reuter, P., E. Truman. Anti-Money Laundering Overkill? The International Economy, 2005, p. 56.

⁴ Manney, R. Money Laundering: The Global Threat to the Integrity of Financial Systems, published on wilmott.com in January 2002.

⁵ Chamberlin, W. The Fight Against Money Laundering. An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Economic Perspectives, № 2, 2001, p. 2.

⁶ Walker, J. How Big is Global Money Laundering. Journal of Money Laundering Control, Vol.3, London, 1999, p. 25-37.

⁷ Австралия, Австрия, Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Ирландия, Испания, Италия, Канада, Нова Зеландия, Норвегия, Португалия, САЩ, Финландия, Франция, Холандия, Швейцария и Япония.

⁸ Schneider, F. Money Laundering and Financial Means of Organized Crime: Some Preliminary Empirical Findings. Economics of Security, Berlin, 2010, p. 14.

на, банковата общност, надзорните и регулаторни органи и организации предприемат поредица от инициативи, свързани с превенцията и ограничаване достъпа на незаконни капитали до финансовата система. В допълнение, все повече национални и наднационални регулатори налагат като предпоставка за осъществяване на банкова дейност създаването и прилагането на надеждни механизми за клиентска идентификация.

Като основна превантивна мярка, идентифицирането на клиенти се изразява в установяване на характерните за съответните лица белези, с които те се индивидуализират като участници в гражданските и търговските отношения⁹. При банковите институции това означава установяване и проверка на самоличността на клиента чрез използването на надеждни писмени и неписмени източници на информация. Те трябва да набират достатъчно данни, че да са сигурни в самоличността на всеки нов клиент.

На операционно равнище необходимост от клиентско идентифициране се появява при свързаните с ежедневната банкова работа дейности, като встъпване в клиентски отношения, откриване на сметки, банкови преводи към и от чужбина, преводи чрез системите за бързи парични преводи (Western Union и MoneyGram) и др.

2. Съответствие на националното законодателство за противодействие на прането на пари с международните разпоредби

Усилията и мерките за противодействие на изпирането на пари на глобално и национално равнище включват адекватни законодателни решения, регламентиращи правомощията, координацията и работещите механизми за всички органи

⁹ Ралчев, Г., Т. Трифонов, 2001. Препотвратяване и пресичане на използването на търговските банки за изпирането на пари, ТБ “Нефтинвестбанк” АД, София, с. 24.

Преглед

и организации, които участват пряко или чрез вменено задължение в този процес. Стратегическа задача на държавата е да зададе такава законодателна рамка и да осигури оперативно подходящите и достатъчни ресурси и условия, при които да се реализира сътрудничеството между частния и държавния сектор, насочено към събирането и предоставянето на информация относно съмнителни дейности, потенциални участници в процеси по изпиране на пари и финансиране на тероризъм.

Първата законодателна инициатива, третираща прането на пари като престъпление, се свързва с приетия през 1970 г. в САЩ Закон за банковата тайна (Bank Secrecy Act, известен още с наименованието "Currency and Foreign Transactions Reporting Act"). В закона са заложили изисквания за прилагане на идентификационни практики от страна на финансово-кредитните институции, които могат да се приемат като първообрази на съвременните методи за клиентска идентификация.

На следващо място следва да се посочат и издадените от Базелския комитет за банков надзор документи „Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money – Laundering” (1988г.) и „Customer Due Diligence for Banks” (2001г.). И двата документа засягат основните принципи на клиентската идентификация, като вторият съдържа основните постановки на детайлното клиентско проучване, навлезли в специализираната литература с термините „due diligence” и „know your customer”.

Широко възприети от банковата и надзорната общност са и Препоръките на Групата за финансово действие (FATF)¹⁰. Организацията издава 40 препоръки за борба с

прането на пари, допълнени от 9 специални препоръки. Девет от препоръките (№4-№12) са обединени в раздела „Клиентско проучване и съхранение на информация” и съдържат основни принципи по отношение на клиентската идентификация.

Съществена важност за клиентското идентифициране представлява Директива 2005/60/ЕО на ЕС за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризъм. Глава II от нея е озаглавена „Комплексна проверка на клиентите”, където се извеждат възприетите в ЕС идентификационни принципи и политики.

Основните изисквания, отправяни към банките във връзка с противодействието на прането на пари и в частност изискванията за клиентска идентификация, заложили в националното законодателство, са взаимствани и възприети от разпоредбите на Трета директива за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризъм (2005/60/ЕО), Препоръките на FATF и указанията на Базелския комитет за надлежна клиентска проверка (2001 г.). Можем да ги обобщим и представим в таблица 1.

¹⁰ Financial Action Task Force (FATF) е международна правителствена организация с основна цел борбата срещу изпирането на пари и финансиране на тероризма. Повече информация за организацията може да се открие на <http://www.fatf-gafi.org>.

Таблица 1. Обобщение на основните изисквания за клиентска идентификация

Изискване	Пояснение	Нормативна база
Идентификация на клиента и пълна проверка	Банките трябва да получават и проверяват информацията за идентичността на клиентите, а когато е необходимо и информация за техния бизнес, професия и източници на доход. Пълната проверка обхваща и представителите на клиентите, а за високо рискови клиенти са необходими повишени мерки за проверка.	ЗМИП: чл. 3 (1), (2), чл. 4, чл. 5, чл. 5а, чл. 5б, чл. 5в, чл. 6, чл. 6а FATF: Препоръка 5-9,12,18, 21-22 Директива 2005/60/ЕО: чл. 6-9, чл. 11-14, чл. 15(1), чл. 17-18 Указания на Базелския комитет за належаща клиентска проверка: т. 21-25, т. 27-30, т. 32-40, т. 43-46, т. 48, т. 50, т. 51

* Източник: таблицата е разработена от автора на настоящата статия

Тези изисквания са минималните стандарти, които политиката и програмата за превенция на прането на пари в банковите дружества трябва да включват и налагат в работата на своите служители, особено на тези, чиято дейност е най-уязвима за действията на хора с престъпни намерения. Всяко едно от посочените задължения може да бъде разширено или видоизменено в зависимост от степента на риск, на който са изложени банковите служители и тяхната дейност.

От изложеното се вижда, че в специализираното законодателство противодействието на изпирането на пари чрез банковата система е засегнато достатъчно широко. Законово регламентираните изисквания за приемане на вътрешни правила и процедури за идентифициране на клиенти могат да се определят като покриващи необходимия нормативен минимум за изграждането на ефикасна законова рамка относно противодействие на прането на пари на национално равнище. В допълнение следва да се спомене и постигнатата интеграция между родната и европейската нормативна рамка¹¹.

Формалното съобразяване на българското законодателство с глобалните стандарти в противодействието на прането на

пари не е достатъчно за успешно справяне с престъпността. Поради това е особено важно концентриране на вниманието върху реалното изпълнение на приетото законодателство. В тази връзка интерес представлява изданието през 2011 г. доклад на МВФ, посветен на ефективността при прилагането на препоръките на Групата за финансово действие (FATF)¹². Цитираните в доклада данни определят на страната ни равнища около и над средните по отношение степента на изпълнение на Препоръките на FATF. По този показател България изпреварва гържави като Австрия, Германия, Швейцария, Люксембург и гр.¹³. Това може да се дължи на благоприятната почва за адаптация на препоръките в страни със сравнително кратка история и практика като свободни пазарни стопанства, отколкото в икономики с традиции в предоставянето на банкови услуги за широк кръг клиенти от цял свят

Друга предпоставка за сравнително ви-

¹¹ Third Round Detailed Assessment Report on Bulgaria: Anti – Money laundering and Combating the Financing of Terrorism, MONEYVAL, Strasbourg, April 2008.

¹² Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism (AML/CFT) – Report on the Review of the Effectiveness of the Program, International Monetary Fund, 2011.

¹³ По отношение адаптиране на Препоръките, свързани с дейността на финансовите институции по противодействие на прането на пари, присъденият на България коефициент е 12,67 пункта при 12,58 за Австрия, 12 за Германия и 7,33 за Гърция, 10,67 за Италия, 14,33 за Франция, 12,33 за Швейцария и 15,33 за САЩ. По високата стойност на коефициентите индикуира по-висока степен на изпълнение на Препоръките.

соката степен на покритие на изискванията на FATF може да се търси в синхронизацията на националното ни законодателство с европейското във връзка с приемането на страната ни в ЕС. Адаптирането на редица нормативи към съответните европейски директиви автоматично довежда и до повишаване на степенята на хармонизация на националната рамка за противодействие на изпирането на пари с международно възприетите изисквания и стандарти. От друга страна, за високите показатели спомага и много високият дял на чуждестранна банкова собственост в страната ни. Вследствие от успешната приватизация на банковия ни сектор близо 80 % от банковите активи стават собственост на банки от страни – членки на ЕС и еврозоната, което довежда и до неминуемото прехвърляне на общите за техните групи правила, принципи и стандарти, включително и тези за превенция изпирането на пари.

На база изнесените в изследването на МВФ данни може да се изведе твърдението за постигане на много сериозен напредък в България по отношение на превантивната политика на национално равнище.

3. Идентифициране на клиенти по Закона за мерките срещу изпиране на пари

Според българското законодателство, всяка банкова институция трябва да създаде програма за действие, чрез която да изпълнява всички законови изисквания, насочени към предотвратяване използването на финансовата система за целите на прането на пари и разкриване на всички опити за осъществяване на престъпно поведение. Основен акцент в тази програма се явява идентифицирането на клиенти и проверка на тяхната самоличност. Изисквания, отправяни към банките във връзка с противодействието на прането на пари по на-

ционалните разпоредби са регламентирани в Закона за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП) и в Правилника за неговото прилагане (ППЗМИП).

В съответствие с 40-те Препоръки на FATF (Препоръка 5) и заложените в Европейските директиви изисквания за пълна проверка на клиента (Член 7 от Третата европейска директива – 2005/60/ЕО), чл. 4, ал. 1 от ЗМИП предвижда банковите гружества и останалите лица по чл. 3, ал. 2 и 3 да идентифицират клиентите си при установяване на търговски или професионални отношения, в т.ч. при откриване на сметка. В § 1, т. 1 от Допълнителната разпоредба на ЗМИП е изяснено съдържанието на понятието «търговско или професионално отношение». То е определено като отношение, което е свързано с дейността по занятие на задължените институции и лица по този закон и към момента на установяването на отношението се предполага, че то ще има елемент на продължителност. За една банка например това взаимоотношение ще се изразява в сключване на договор за откриване и управление на банкова сметка, договор за съхраняване на ценности, договор за кредит и други договори, свързани с банкови сделки и/или услуги¹⁴.

Не се допуска откриване или поддържа-не на анонимни банкови сметки или сметки на фиктивно име, като наличието им може да се изведе като една от характеристиките, които описват юрисдикциите, известни като офшорни зони и данъчен рай. Тази законодателна забрана е съществена предпоставка, която не позволява съществуването в страната ни на банки от „офшорен“ тип.

Банките идентифицират клиентите си и при осъществяване на операция или сключване на сделка на стойност над 30 000 лв. по безкасов път или над 10 000 лв.

¹⁴ Чл. 2 на Закона за кредитните институции, обн. ДВ. бр. 59 от 21 юли 2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 109 от 20 декември 2013 г.

В наличност, респективно тяхната равностойност в чужда валута (чл. 4, ал. 1 от ЗМИП). Идентифицирането се прави и в случаите на извършване на повече от една операция или сделка, които поотделно не надвишават тези лимити, но са налице данни, че операциите или сделките са свързани и общата им стойност надхвърля посочените суми (чл. 4, ал. 2 от ЗМИП). С последните промени на ППЗМИП от 15.03.2013 г. се дава разяснение на понятието “свързани операции”, а именно:

“1) поредица от последователни прехвърляния на парични средства или ценности от или на едно и също физическо лице, юридическо лице или друга правно-организационна форма, които са извършени във връзка с едно задължение, когато всяко отделно прехвърляне е под прага за идентифициране, установен в ЗМИП, но които заедно отговарят на критериите за идентифициране, или

2) поредица от прехвърляния чрез различни лица по чл. 3, ал. 2 и 3 ЗМИП, която е свързана с едно и също задължение, или

3) друга свързаност, установена с оглед спецификата на операциите или сделките, основана на прилагане на мерките по ЗМИП.”¹⁵

Изискването за отчитане на свързани помежду си банкови преводи е удачно законодателно решение, което се явява отговор срещу прилагането на т.нар. „разгробяване“ („smurfing“) на голяма сума на по-малки такива, което е често използван приём за заобикаляне законово регламентираната идентификация¹⁶.

При извършване на банков превод за сума над 30 000 лв. или касова операция за сума над 10 000 лв., респективно тяхната

¹⁵ Чл. 1, ал. 4 от Правилника за прилагане на Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 65 от 11 август 2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 27 от 15 март 2013 г.

¹⁶ Kobor, E., 2007. Money Laundering. Money Laundering Trends, United States Attorneys' Bulletin, Washington, Vol. 55, p. 14.

равностойност в чужда валута, клиентите са длъжни да декларират произхода на средствата чрез представяне на декларация¹⁷, а ако поради характера на операцията или сделката нейната стойност не може да бъде определена към момента на извършването ѝ, то идентифицирането на клиентите се извършва в момента, в който тази стойност може да бъде конкретизирана и тя е над посочените по-горе размери. От всички лица, задължени да изискват декларация за произход на средствата, банките са тези, които могат да освободят клиентите си от подаване на тази декларация при всяка отделна операция при наличието едновременно на следните условия (чл. 10, ал. 4 от ППЗМИП):

- клиентът да е декларирал еднократно произхода на средствата, с които оперира и ще оперира;
- клиентът да е познат на съответната банка по силата на установени трайни търговски отношения или да е получил съответни референции от друга банка, с която съответната банка поддържа отношения;
- извършваните операции да позволяват да бъде проследяван произходът на средствата, с които се оперира, или съответната банка да разполага с други достоверни данни относно произхода на тези средства.

Освобождаването от декларация се осъществява след издаване на акт от страна на банката и одобряването му от директора на дирекция “Финансово разузнаване” на ДАНС. Банката отменя издадения акт по своя инициатива, когато условията за издаването му са отпаднали или когато прецени, че отмяната му е целесъобразна с оглед постигане целите на ЗМИП.

Голямо значение за превенцията на пра-

¹⁷ Чл. 4, ал. 7 от Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 85/24.07.1998 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 52 от 14 юни 2013 г.

нето на пари в банковата система има задължението да се идентифицират клиенти винаги, когато възникне съмнение за изпиране на пари (чл. 4 ал. 13 от ЗМИП), независимо, че те не попадат в критериите за идентификация. Тази разпоредба може да се тълкува като законово регламентирана възможност за самоинициатива и провеждане на превантивна политика от страна на банките чрез изграждане на вътрешно-банковите системи, правила и механизми по отношение борбата с изпирането на пари.

ЗМИП засяга и задължението на финансовите институции да идентифицират действителния собственик на клиента, с когото осъществяват контакт. Чл. 3, ал. 5 от ППЗМИП разглежда действителния собственик на юридическо лице като физическо лице, което притежава повече от 25 на сто от дяловете или капитала на юридическо лице или пряко или непряко го контролира. В случай че структурата на юридическото лице не позволява да се определят физическите лица – действителни собственици, то тогава се определя група от физически лица, в чийто основен интерес е създадена или действа фондация, организация с идеална цел или лице, осъществяващо доверително управление на имущество или разпределение на имущество в полза на трети лица. При липса на възможност, идентифицирането може да се извърши чрез декларация, подписана от законния представител или пълномощника на юридическото лице.

Дефинираната от чл. 5 на ЗМИП постановка¹⁸ засяга пряко практиката в дейността на банковите дружества, свързана с използването на пълномощни от клиенти физически и юридически лица. Законът

¹⁸ „Лицата по чл. 3, ал. 2 и 3 са длъжни да установят дали клиентът действа от свое име и за своя сметка или от името и за сметка на трето лице. Ако операцията или сделката се извършва чрез представител, лицата по чл. 3, ал. 2 и 3 изискват доказателства за представителната власт и идентифицират представителя и представявания.“

допуска и хипотезата, в която „лицето, извършващо операция или сделка, не действа от свое име и за своя сметка“¹⁹ – често срещана практика, особено при фазата „депозирание“ на процеса по изпиране на пари²⁰.

При осъществяване на операция чрез електронно изявление, електронен документ или електронен подпис, или друга форма без присъствието на клиента в банката, следва да се предприемат подходящи мерки за удостоверяване истинността на идентификационните данни на лицето. Такива мерки могат да бъдат: 1) проверка на представените документи, а при необходимост и изискване на допълнителни документи; 2) потвърждаване на идентификацията от друго задължено по чл. 3, ал. 2 и 3 от ЗМИП лице; 3) изискване първото плащане по сделката да се осъществи чрез сметка, открита в офис на банка. Информацията, която се събира чрез тези мерки, е не само за да се изпълни формално законовото изискване, но и да се натрупа знание за клиента, което ще бъде полезно в бъдещите отношения с него.

Банките идентифицират клиентите си чрез представяне на следните документи, посочени в чл. 6, ал. 1, т. 1 и 2 от ЗМИП и чл. 2 и 3 от ППЗМИП:

1) за юридическите лица – чрез представяне на официално извлечение за актуалното им състояние от съответния регистър, а ако лицето не подлежи на регистрация – на заверен препис от учредителния акт и регистриране на наименованието, седалището, адреса и представителя. Информация за корпоративния акт и актуалното състояние на дружеството могат да бъдат снети от Търговския регистър чрез

¹⁹ Чл. 5, ал. 3 от Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 85/24.07.1998г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 52 от 14.06.2013 г.

²⁰ Повечето изследователи условно разделят процеса „пране на пари“ на три условни фази: депозирание, прикриване и интегриране.

интернет страницата на Агенцията по вписванията по ЕИК на търговеца²¹.

2) за физическите лица – чрез представяне на официален документ за самоличност и регистриране на неговия вид, номер, издател, както и на името, адреса, единния граждански номер. След преценка на риска при необходимост, чл. 2, ал. 4 от Правилника за приложение на ЗМИП позволява на банковите организации да събират и допълнителна информация, като адрес за кореспонденция, телефон, факс, Е-mail, професия, заемана длъжност, работодател и гр.

4. Разширени мерки за клиентска идентификация

На основата на анализ, банките определят категории клиенти или бизнес отношения с по-висок риск, които поставят на особено наблюдение и по отношение на които прилагат разширени мерки²². В тези категории могат да се включат клиентите, които нямат постоянно пребиваване или място на търговска дейност в страната, офшорните компании, компаниите с номинални собственици или с акции и дялове на приносител, компаниите на доверително управление или други подобни структури, политически изявени лица и гр. Разширени мерки могат да включват:

- извършване на посещения на посочения от клиента адрес;
- изискване на допълнителни документи и информация от клиента;
- събиране на сведения чрез друг клиент;
- справки в Интернет;
- изискване на референции от свои контрагенти в страната или в чужбина или от други лица по чл. 3, ал. 2 и 3 от ЗМИП;

²¹ Търговският регистър е достъпен на адрес: <http://www.brra.bg/>

²² Чл. 8, ал. 3 от Правилника за прилагане на Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 65 от 11 август 2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 27 от 15 март 2013 г.

- проверка при работодателя на клиент – физическо лице.

Специално внимание следва да се обърне на критериите за разпознаване на видни политически личности, като е необходимо одобрението на висшето ръководство на банката за установяване на бизнес отношения с такива клиенти. Отправя се препоръка за предприемане на подходящи мерки за установяване произхода на богатството и източника на средствата на клиента, както и провеждане на засилен постоянен мониторинг на търговските взаимоотношения.

В своето изследване, посветено на негативните ефекти от прането на пари върху икономическото развитие, Брент Бартлет (2002) предлага модел, показващ как липсата на адекватна политика за идентификация на клиенти и допускането на политически изявени лица (PEP) за клиенти може да изправи отделната банкова институция пред концентрационен риск²³. Посоченият модел илюстрира ситуацията, при която чрез свързани и/или подставени лица, клиенти от сегмента на видни политически личности могат да се окажат в положението на лица със значителна обща експозиция спрямо съвкупните активи на банката, което от своя страна да доведе до настъпване на концентрационен, правен и репутационен риск и всички произтичащи от тях негативни последици. Като възможно решение за избягване на описаната ситуация се предлага използването на строги идентификационни правила в рамките на общата политика „Познавай своя клиент“.

Важен момент при идентификацията на клиентите е да се търси допълнителна информация за тях в различни информационни масиви. Тези масиви условно могат да се разделят на *вътрешни* и *външни*²⁴.

²³ Bartlett, B., 2002. The Negative effects of Money Laundering on Economic Development. Regional Technical Assistance Project No. 5697 - Countering Money Laundering in the Asia and Pacific Region, Asian Development Bank, p. 14 – 15.

²⁴ Вълканов, Н., 2010. Превенция достъпа на нелегални

Преглед

Вътрешните бази данни се изграждат в рамките на банковата организация и като такива могат да се посочат:

- бази от данни с лица и фирми, за които са постъпвали запитвания от органите на съдебната и изпълнителната власт;
- масиви с данни за регистрирани и докладвани на службата за финансово разузнаване съмнителни операции;
- данни за клиенти, за които съществуват съмнения, че са свързани с извършвани дейности по пране на пари и финансиране на тероризъм;
- списък с лица, за които са постъпвали запитвания от други кредитни институции от страната и чужбина;
- лица, за които в публичното пространство се тиражира негативна информация, свързана с пране на пари или други форми на организирана престъпност;
- бази от данни с нелоялни клиенти, длъжници, кредитни милионери, лица със задължения към данъчната и осигурителната системи и др.

Външните бази данни се съставят извън банковите структури от различни организации и институции, ангажирани с противодействието на изпиране на пари и финансирането на тероризма. Такива информационни масиви са:

- консолидиран списък на Европейския съюз с физически и юридически лица, подложени на финансови санкции²⁵;
- черен списък на Агенцията за контрол върху чуждестранните активи при Министерството на финансите на САЩ (OFAC)²⁶;

капитали до банковата система чрез използването на външни бази данни с негативна информация. Финанси, измами, одит, №1, с. 15.

²⁵ Списъкът е елемент от Общата външна политика и политиката на сигурността на ЕС, достъпен на http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/list/version4/global/e_ctview.html

²⁶ Office of Foreign Assets Control – Specially Designated Nationals and Blocked Persons. Списъкът е достъпен на адрес: <http://www.treasury.gov/ofac/downloads/t11sdn.pdf>

- списъци с лица и фирми, включени в резолюции на Съвета за сигурност на ООН;
- списъци на други международни организации и служби, ангажирани с борбата срещу прането на пари и финансирането на тероризъм (FATF, Интерпол, FinCEN и др.);
- списъци на надзорни и регулаторни органи (БНБ, Дирекция „Финансово разузнаване“, Министерство на финансите и др.).

Консолидираният списък на ЕС и черният списък на OFAC съдържат данни за наложени финансови санкции спрямо физически и юридически лица. Тези списъци могат да се ползват в “он лайн” режим и предоставят информация за имена, с които лицето е известно, дата и място на раждане, паспортни и адресни данни, санкцията, на чието основание лицето попада в негативния списък и др.

В законодателството относно противодействието прането на пари се предлагат и случаи, в които задължените лица могат да не извършват идентификация на някои клиенти, с цел да не се създават затруднения за осъществяваната от тях дейност и избягване дублирането на прилаганите мерки²⁷. Такива са случаите, когато:

1. Клиентът е българска банка, чужда банка, получила лицензия от БНБ за осъществяване на дейност чрез клон, банка от страна на Европейския съюз, както и банка от държава, включена в списък, утвърден от МФ и БНБ и обнародван в Държавен вестник (чл. 4, ал. 9 и 10 от ЗМИП);
2. Клиентът е държавен орган на Република България (чл. 4, ал. 17 от ЗМИП);
3. Клиентът е институция, изпълняваща властови функции в съответствие с правото на Европейския съюз при следните условия (чл. 4, ал. 18 от ЗМИП):
 - банката е събрала достатъчно информация, която не поражда съмнение за идентичността на институцията;

²⁷ Доклад на Комисията по бюджет и финанси по проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за мерките срещу изпиране на пари (№ 702-01-42 от 13.09.2007 г., 40-ото НС).

- институцията спазва процедури за отчетност и дейността ѝ е прозрачна;
- институцията се отчита на орган на Общността, на орган на държава членка или съществуват процедури за проверка, които гарантират контрол над нейната дейност.

Разрешени са и случаи, в които банките могат да се позоват на предходно идентифициране на клиента, извършено от кредитна институция, при следните условия²⁸:

- ✓ седалището на извършилата идентифициране кредитна институция е в Република България, в друга държава членка или в държава от списъка по чл. 4, ал. 9 от ЗМИП;
- ✓ изискваната информация по чл. 6, ал. 1-4 от ЗМИП е на разположение на банката, позоваваща се на предходно идентифициране, извършено от кредитна институция;
- ✓ при поискване кредитната институция, която е извършила предходно идентифициране, е в състояние да предостави незабавно на банката, която се позовава на това идентифициране, заверени копия на документите от идентификацията.

Позоваването на предходна идентификация не освобождава позоваващото се лице от отговорност за неизпълнение на изискванията за идентификация по чл. 6, ал. 1-4 от ЗМИП. В случаите, при които не може да се извърши идентификация на клиента в съответствие с изискванията на този закон и актовете по прилагането му, банкните дружества са задължени да откажат извършването на операцията или сделката, а при вече установени взаимоотношения, последните следва да се преустановят.

²⁸ Чл. 6а от Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 85 от 24 юли 1998 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 52 от 14 юни 2013 г.

5. Законодателни и организационни мерки за оптимизиране на идентификационните практики

Във връзка с по-голямо изследване на автора е проведено проучване под формата на анкети и събеседвания с банкови служители от няколко търговски банки в страната. Извършените наблюдения показват, че кредитните институции във висока степен спазват нормативно-разписаните изисквания за идентифициране на своите клиенти. Самоличността на лицата се установява във всички случаи на откриване/закриване на банкова сметка, извършване на разпоредителни действия/транзакции, предоставяне на лична информация за тях и др.

Въпреки че трезорите спазват изискванията за идентификация на клиентите, в резултат от извършените събеседвания и наблюдения можем да очертаем и някои слабости в тяхната работа. Съществуват ситуации, при които извършването на пълна клиентска идентификация е сведено до формалност. Причини за това могат да се търсят в процеса на масово проникване на банковите продукти и услуги сред населението – процес, характеризиращ се с остра конкуренция, която измества на позаден план, а понякога застава и в противоречие с приоритетите на политиката “Познавай своя клиент”.

Проучванията показват и проблемни моменти при предлаганите на българския пазар системи за бързи парични преводи (както Western Union и MoneyGram), които продукти освен полезни за мнозина клиенти са и причина за допълнителна концентрация на риск от пране на пари²⁹. Заложениите в тези системи принципи за извършване на парични преводи не изискват наличието на пълен набор от достоверни идентификацион-

²⁹ Вълканов, Н. Клиентската идентификация като механизъм за превенция достъпа на нелегално придобити капитали до банковия сектор. Сборник с доклади от научна конференция, Варна, 2009.

Преглед

ни данни. Тъй като визираните преводи се извършват чрез софтуер, предоставен от компаниите, собственици на системите за бързи преводи (The Western Union Company, САЩ и MoneyGram International, Inc., САЩ), изискуемите при нареждане на превод от чужбина реквизити разбираемо не съдържат данни за ЕГН. Представяната информация се изчерпва с трите имена на страните, адрес (често фиктивен) и контролен номер на транзакцията, изписани на латиница³⁰. Така на практика, в случаите когато не е регистриран номерът на документа за самоличност на наредителя, което е много честа практика при входящите преводи от чужбина, се оказва, че не съществува единен критерий за съпоставка.

Въпреки изискването за представяне на документ за самоличност в банката при изпращане/получаване на парични суми, насрещната страна остава в сянката на анонимността. Липсата на ЕГН, номер на документ за самоличност и други идентификационни реквизити, а така също и различните варианти при изписването на някои имена, в които се съдържат буквите без аналог в латинската азбука: “я”, “ч”, “ц”, “ш”, “щ”, “ю” и т.н., обрича на провал една последваща проверка в базата данни с извършени преводи. Тъй като параметрите по въпросните преводи се определят от централите на предоставящите услугата организации, възможността за въздействие от страна на банките и регулаторните органи е сравнително малка.

Ние считаме, че за намаляване на риска от изпиране на пари при използване на системите за бързи преводи е необходимо доставчиците на тази услуга да бъдат законово задължени да прилагат разширени мерки за идентифициране на своите клиенти, като основен и неотменим критерий за

това стане регистрирането на номера на документа за самоличност на наредителя и получателя на превода. Така, въпреки проблема с транслитерацията на имената, ще съществува надежден критерий за идентификация на лицата.

Друг съществен проблем, пред който се изправят българските търговски банки, е транслитерацията на имената на клиентите при извършване на проверки в международни бази данни за наложени финансови санкции срещу определени лица³¹. Това се дължи на факта, че информацията във външните черни списъци е публикувана на латиница, докато данните в основните информационни масиви на родните ни банки са представени на кирилица. Така на практика възниква проблем при директна съпоставка между двата масива при стотици хиляди и дори милиони лица в клиентската база на отделната банкова единица и налични общо над 30 000 записа в консолидирания списък на ЕС³² и черния списък на OFAC³³. Прибягва се до ръчно търсене в изходните файлове на международните списъци или използване на автоматизирани транслитериращи модули, които автоматично конвертират подадените имена. И в двата случая обаче съществува опасност от допускане на грешка, заради възможността за различно изписване на звуци, които са без точно дефиниран аналог в кирилската и латинската азбука.

Важна стъпка към решаването на този проблем може да се окаже изграждането на национална база от данни, съдържаща информация за физически и юридически лица, подложени на финансови санкции. Обхватът, съдържанието и форматът на базата биха могли да се прецизират от БНБ и/или Ди-

³⁰ Информация за задължителните реквизити при изпращане и получаване на парични суми чрез Western Union е поместена на сайта на компанията: <http://www.bgmoneytransfer.com/bg/index.php>

³¹ Вълканов, Н. За някои трудности при съпоставката на банковите клиентски картотеки с международните “черни списъци”. Научна конференция на младите научни работници, Сборник с доклади, Варна, 2009 г., с. 25-33.

³² http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/list/version4/global/e_ctlview.html

³³ <http://www.treasury.gov/ofac/downloads/t11sdn.pdf>

рекция "Финансово разузнаване" към ДАНС, които институции да поемат и текущото и администриране. Този информационен масив би могъл да намери успешно приложение и сред другите лица по чл. 3, ал. 2 от ЗМИП.

На ниво банкова организация, Вълканов (2009) изтъква необходимостта от интегриране на външните черни списъци с основния банково-счетоводен софтуер. Ние считаме, че този подход е правилен и неговото въвеждане би позволило осъществяване на автоматична клиентска проверка спрямо различните списъци с негативна информация и извеждане на различни процентни съотношения на съвпадение между проверяваното лице и някое от лицата от негативните списъци. Така, субективният фактор може да се сведе до взимането на решение от страна на банковия служител дали изведените от софтуера съвпадения са основателни или не.

Наблюдават се и някои проблемни моменти при режима за освобождаване на клиенти от задължението за деклариране произхода на средствата по чл. 10, ал. 4 от ППЗМИП. Като пропуск в тази разпоредба можем да посочим липсата на нормативно регламентиран максимално допустим срок на действие на този разрешителен режим, който се превръща в безсрочен до момента на регистриране на дадена промяна в обстоятелствата, свързани с конкретния клиент от страна на финансовата институция. Поради големия обем на цялата клиентска база, постоянното следене на различни факти и обстоятелства от дейността на клиента с цел засичане на такава промяна е обективно невъзможно.

В тази връзка, с цел оптимизиране работата на задължените лица, бихме могли да отправим предложение за допълнение на чл. 10, ал. 4 от ППЗМИП чрез добавяне на следните текстове: „Освобождаването на клиенти от задължение за подаване на декларация по чл. 4, ал. 7 от ЗМИП автоматично се прекратява с изтичане на срок от 1 година след издаване на разрешението по чл. 10, ал. 4 от ППЗМИП и липса на

изменение на обстоятелствата по този член. Подновяване на освобождаването от задължение за подаване на декларация по чл. 4, ал. 7 от ЗМИП е допустимо след повторна оценка на риска от пране на пари”.

С цел извършване на по-надлежна първоначална клиентска идентификация можем да отправим и някои предложения за прецизиране работата на банковите служители:

- стриктно да се наблюдава дали образът от снимката на документа за самоличност отговаря визуално на лицето, което иска да бъде обслужено;
- детайлно сравняване на положения подпис върху съответната банкова бланка с този от документа за самоличност;
- да се изгради практика за всеки един случай да се прави пълна проверка за валидността на документите за самоличност. Българските документи могат да се проверяват в сайта на МВР³⁴, а чуждестранните – в публичен регистър на автентичните документи за самоличност и пътуване онлайн, подгържан от Съвета на Европа³⁵;
- да не се допуска представяне на по-малко от изискваните документи за идентификация;
- при извършване на разпоредителни действия чрез пълномощно, винаги да се извършва проверка на номера и името на нотариуса, заверил документа, посредством модул "Апис Регистър" – "Списък на нотариусите в България" в интернет приложението АПИС, а при необходимост и да се търси контакт с нотариуса за потвърждаване автентичността на пълномощното;

³⁴ Проверката се извършва по задаване на два критерия: "тип на документа" и "номер на документа". Достъпът е осигурен на адрес: <http://nbds.mvr.bg/bds7/web.nsf/fVerification>

³⁵ Регистърът е достъпен на адрес: <http://www.prado.consilium.europa.eu/>. Чрез въвеждане на номера на документа може да се установи дали той е откраднат, загубен, с изтекъл срок, невалиден или никога не е бил издаван като валиден документ.

Преглед

- строго наблюдение и анализ на поведението на клиентите.

Освен посочените процедури, банковите служители трябва винаги да търсят логически отговори и на следните въпроси:

- ♦ Защо клиентът иска да използва точно тази банкова институция? – Клиентът може да не отговаря на профила на банката, която ще извършва услугата. Например, ако клиентът живее в чужбина, няма капитал или връзки в дадената страна, но иска да инвестира в нея. Защо прави това? Какъв е мотивът му?
- ♦ От къде идва капиталът на клиента? – По този начин могат да се засекат неobiчайните за клиента доходи и връзки със страни, които не прилагат мерките за борба с прането на пари.
- ♦ Дали някога клиентът е бил обект на ликвидация, банкрут? – Така се добива представа за слабостите на бъдещия клиент.
- ♦ С какво се занимава клиентът? – По този начин се осигурява някаква норма за действие на клиента и се осветява рискът.

Осъществяването на надлежна клиентска идентификация следва да се прилага за всеки един случай в дългосрочен план, а не спорадично само за отделни ситуации.

Именно контролът от страна на банковото ръководство би могъл да даде гаранция, че служителите на кредитната институция изпълняват тези изисквания и на практика прилагат мерките за превенция прането на пари.

Освен ръчен контрол е необходимо да се прилагат и автоматични контроли, които сами ограничават възможностите за допускане на човешки грешки поради небрежност, разсеяност, умора или неразбиране на инструкциите при делегиране на правомощията. В тази връзка извеждаме предложение за изграждане и внедряване в банковите институции на допълнително софтуерно приложение към основния счетоводен програмен продукт, което да следи за прецизното осъществяване на първоначалната клиентска идентификация. При засичане на отклонения и нарушения на нормите се сигнализира и спира програмата, като по този начин не се позволява да се продължи операцията или транзакцията. Въвеждането на информация в това приложение може да се отразява чрез маркиране на извършените или неизвършените от служителя процедури за идентифициране на клиента, като част от вътрешните правила на банката за борба с прането на пари. Примерният обхват на тази контрола можем да представим по следния начин (таблица 2).

Таблица 2. Контрол при идентифициране на клиенти

Процедури за пълно идентифициране на клиент /Трите имена на клиента, ЕГН, клиентски номер/	Проверено от: (Име на служителя)		
	да	не	Дата
1. Представен ли е официален документ за самоличност от клиента ?			
2. Проверена ли е автентичността на документа за самоличност чрез оптична лупа – декодер и проверка в сайта на МВР ?			
3. Направена ли е проверка дали образа от снимката на документа за самоличност отговаря визуално на лицето, което иска да бъде обслужено?			
4. Извършено ли е детайлно сравняване на положения подпис върху съответната банкова бланка с този от документа за самоличност ?			

5. Представено ли е пълномощно за представлятелна власт от клиента, когато той действа от името и за сметка трето лице ?			
6. Идентифициран ли е действителният собственик на капитала на клиент – юридическо лице?			
7. Попълнена ли е декларация за произход на средствата при превод на сума над 30 000 лв. или касова операция за над 10 000 лв., респективно тяхната равностойност в чужда валута ?			
8. Има ли предпоставки за освобождаване на клиента от задължението за деклариране произхода на средствата ?			
9. Установено ли е извършване на свързани операции от клиента, чиято стойност надвишава прага за деклариране на произхода на средствата ?			
10. Погадена ли е статистическа форма до БНБ във връзка с извършени преводи по чл. 5 от Наредба № 27 на БНБ ?			
11. Има ли предпоставки за освобождаване на клиента от задължителното идентифициране по чл. 4 от ЗМИП ?			
12. Направена ли е справка за клиента в различни външни и вътрешни информационни масиви?			
13. В кои от изброените външни информационни масиви е направена справка за клинта? • консолидиран списък на Европейския съюз с ФЛ и ЮЛ, подложени на финансови санкции; • черен списък на Агенцията за контрол върху чуждестранните активи при Министерството на финансите на САЩ (OFAC); • списъци с лица и компании, включени в резолюции на Съвета за сигурност на ООН; • списъци на други международни организации и служби, ангажирани с борбата срещу прането на пари и финансирането на тероризъм (FATF, Интерпол, FinCEN и др.).	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	
14. В кои от изброените вътрешни информационни масиви е направена справка за клинта ? • бази от данни с лица и фирми, за които са постъпвали запитвания от органите на съдебната и изпълнителната власт; • масиви с данни за регистрирани и докладвани на службата за финансово разузнаване съмнителни операции; • списък с лица, за които са постъпвали запитвания от други кредитни институции от страната и чужбина; • бази от данни с нелегални клиенти, длъжници, кредитни милионери, лица със задължения към данъчната и осигурителната системи и др.	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	
15. Приложени ли са разширени мерки за идентификация на високорискови клиенти (видни политически личности, офшорни компании, клиенти без постоянно пребиваване или място на търговска дейност в страната)?			
16. Кои от изброените разширени мерки за идентификация са приложени? • извършване на посещения на посочения от клиента адрес; • изискване на допълнителни документи/информация от клиента; • събиране на сведения чрез друг клиент; • справки в интернет; • проверка при работодателя на клиент – физическо лице.	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	

* Източник: таблицата е разработена от автора на настоящата статия

Преглед

При автоматичното задействане на контролата е необходимо да се анализират причините за това и ако е необходимо, да се докладва за инцидента. Много често компютърната програма сама посочва каква е причината за блокиране на операцията. По-нататъшното ѝ продължаване става възможно след отстраняване на причините за спирането.

6. Заключение

Прилагането на идентификационни процедури и механизми в ежедневната банкова дейност е предпоставка за ограничаване достъпа на капитали с нелегален произход до финансовата система, опазване сигурността и доброто финансово състояние на банковите институции. От съществена важност е разработването на ясни правила за данните, които банките трябва да поддържат. Такава практика е много важна, защото тя им позволява да наблюдават взаимоотношенията със своите клиенти, да разбират текущата им дейност и ако е необходимо, да предоставят доказателства в случай на спорове, съдебни действия или финансово разследване, което би могло да доведе до наказателно преследване.

По-важните резултати от настоящата разработка се свеждат до:

- ✓ Утвърждава се разбирането, че клиентската идентификация е основен метод за превенция прането на пари в банковите институции, чието надлежно прилагане позволява ефективно управление на риска в банките, поддържане цялостта на финансовата система, намаляване случаите на измами и други финансови престъпления, защита репутацията на банките и др.;
- ✓ Установено е, че българското законодателство е достатъчно развито, задоволително и приведено в съответствие с глобалните стандарти в противодействието на прането на пари;
- ✓ Отчетени са някои слабости при идентифицирането на клиенти при системите

за бързи парични преводи и извършваните проверки в международните информационни масиви, свързани с липсата на пълен набор от достоверни идентификационни данни и проблеми с транслитерацията на имената;

- ✓ Отправени са конкретни препоръки с практическа насоченост за по-надежно и по-всеобхватно клиентско идентифициране в банковите структури, позволяващо разкриването на съмнително поведение и възможни опити за измами и фалшификации;
- ✓ Набелязани са организационни мерки за подобряване противодействието на прането на пари чрез прилагане на автоматични контроли в банковите дружества за идентификация на клиенти;
- ✓ Предложени са законодателни мерки за прецизиране режима за освобождаване на клиенти от задължението за деклариране произхода на средствата.

Литература

1. Директива 2005/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2005 година за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризъм.
2. Закон за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 85 от 24 юли 1998 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 52 от 14 юни 2013 г.
3. Закон за кредитните институции, обн. ДВ. бр. 59 от 21 юли 2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 109 от 20 декември 2013 г.
4. Правилник за прилагане на Закона за мерките срещу изпирането на пари, обн. ДВ. бр. 65 от 11 август 2006 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 27 от 15 март 2013 г.
5. Доклад на Комисията по бюджет и финанси по проекта на Закон за изменение и допълнение на Закон за мерките срещу изпирането на пари (№ 702-01-42 от 13.09.2007 г., 40-ото НС).
6. Агенция по вписванията към Министерство на правосъдието. Търговски регистър, [online], достъпен на: < <http://www.>

- brra.bg/, [последен достъп на 20 Септември 2013].
7. Вълканов, Н., 2009а. За някои трудности при съпоставката на банковите клиентски картотеки с международните "черни списъци". Научна конференция на младите научни работници, Сборник с доклади, Варна, с. 25-33.
 8. Вълканов, Н., 2009b. Клиентската идентификация като механизъм за превенция достъпа на нелегално придобити капитали до банковия сектор. Сборник с доклади от научна конференция, Варна.
 9. Вълканов, Н., 2010с. Превенция достъпа на нелегални капитали до банковата система чрез използването на външни бази данни с негативна информация. Финанси, измами, одит, №1, с. 14 -20.
 10. Министерство на Вътрешните работи. База данни за проверка валидността на българските лични документи, [online], достъпен на: < <http://nbds.mvr.bg/bds7/web.nsf/fVerification>, [последен достъп на 20 Септември 2013].
 11. Петрунов, Г., 2010. Добри практики за противодействие на изпирането на пари, Руск монитор, София.
 12. Публичен регистър на автентичните документи за самоличност и пътуване, поддържан от Съвета на Европа, [online], достъпен на: < <http://www.prado.consiliium.europa.eu/>, [последен достъп на 20 септември 2013].
 13. Ралчев, Г., Т. Трифонов, 2001. Предотвратяване и пресичане на използването на търговските банки за изпирането на пари, ТБ „Нефтинвестбанк“ АД, София.
 14. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism – Report on the Review of the Effectiveness of the Program, International Monetary Fund, 2011.
 15. Bartlett, B., 2002. The Negative effects of Money Laundering on Economic Development. Regional Technical Assistance Project No. 5697 - Countering Money Laundering in the Asia and Pacific Region, Asian Development Bank.
 16. Chamberlin, W., 2001. The Fight Against Money Laundering. An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Economic Perspectives, № 2.
 17. Customer due diligence for banks, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlement, Basel, 2001.
 18. European Union, 2013. Consolidated List of Persons, Groups and Entities Subject to EU Financial Sanctions, [online], Available at: <http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/list/version4/global/e_ctlview.html, [Accessed 20 September 2013].
 19. Financial Action Task Force, 2003. The Forty Recommendations of the Financial Action Task Force on Money Laundering, [online], Available at: < <http://www.fatf-gafi.org>, [Accessed 20 September 2013].
 20. Kobor, E., 2007. Money Laundering. Money Laundering Trends, United States Attorneys' Bulletin, Washington, Vol. 55, pp. 14 – 20.
 21. Manney, R., 2002. Money Laundering: The Global Threat to the Integrity of Financial Systems.
 22. Reuter, P., E. Truman., 2005. Anti-Money Laundering Overkill? The International Economy.
 23. Schneider, F. Money Laundering and Financial Means of Organized Crime: Some Preliminary Empirical Findings. Economics of Security, Berlin, 2010.
 24. Third Round Detailed Assessment Report on Bulgaria: Anti – Money laundering and Combating the Financing of Terrorism, MONEYVAL, Strasbourg, April 2008.
 25. U.S. Department of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, 2013. Specially Designated Nationals and Blocked Persons List („SDN List“), [online], Available at: <<http://www.treasury.gov/ofac/downloads/t11sdn.pdf>, [Accessed 20 September 2013].
 26. Walker, J., 1999. How Big is Global Money Laundering. Journal of Money Laundering Control, Vol.3, London, p. 25-37.
 27. Weber, R., 2007. Money Laundering. United States Attorneys' Bulletin, Washington, Vol. 55.

Възобновяване на интереса към политическата икономия в УНСС

Валентина Драмалиева*

На 21 и 22 ноември 2013 г. в Голямата конференционна зала на УНСС се проведе първата национална научна конференция по политическа икономия на тема „Политическа икономия и икономическа теория“, организирана от едноименната катедра, която е и най-младата катедра на УНСС. Тя беше създадена през септември 2010 г. по решение на Академичния съвет и е единствената катедра по политическа икономия в икономическите университети у нас. Идеята, вдъхновението и реализацията на катедрата, като нова структурна единица в състава на Общикономическия факултет на УНСС, и на новата специалност „Политическа икономия“ беше на почетния ректор на УНСС проф. Борислав Борисов, самият той – политикономист и голям радетел за пълноценна комплексна и интердисциплинарна фундаментална подготовка на нашите студенти и за модерно образование, съвременно с най-високите световни стандарти. Създаването на катедра и специалност „Политическа икономия“ в УНСС е напълно в съзвучие със световните тенденции и практиката на водещите университети в света, които бележат възраждане на интереса към политическата икономия.

Новата катедра е научна общност, натоварена с отговорната задача да бъде водеща на новосформираната специалност „Политическа икономия“. За трите години от съществуването си катедрата успя да подготви учебен план за специалността в бакалавърска степен, да разработи учебни програми по дисциплините в плана, както и цялата необходима документация за обучението, да осигури преподаване на високо ниво. В специалността „Политическа икономия“ на УНСС вече се обучават 90 студенти – в трети и четвърти курс, а през тази учебна година ще се дипломира първият випуск. Заедно с това катедрата вече е подготвила учебните планове за две

магистърски програми, които ще се предлагат от следващата учебна година в УНСС. Студентите от специалността не само присъстваха на конференцията, но взеха активно участие в нея със свои доклади и представиха специално направено изследване за нагласите и очакванията на студентите от обучението по политическа икономия.

Конференцията премина при голям интерес. Представени бяха общо 50 доклада на участници от 8 университета в страната и 2 института на БАН. Участниците от УНСС бяха общо 33-ма от 5 факултета. Имаше двама доктори на икономическите науки, двама доктори на философските науки, трима доктори на социологическите науки, много доктори по икономика, философия, социология, история, политология, политическа икономия, финанси, журналистика, филология. Сред докладчиците имаше член-кореспондент на БАН, 14 професори, 14 доценти, 8 главни асистенти, 10 асистенти, 1 докторант, 2-ма студенти. Към тази ерудирана аудитория трябва да добавим и множество гости – настоящи и бивши преподаватели от УНСС и други университети, включително бивши преподаватели по политическа икономия, много студенти. Всички те взеха активно участие с много въпроси, мнения и дискусии по важни проблеми от областта на съвременната политическа икономия и нейното преподаване днес. Макар и максимално използвано, времето от двата дни се оказа малко за анализа на всички повдигнати проблеми. Докладчиците представиха своите тези накратко и затова с интерес се очаква публикуването на сборник с пълния текст на докладите. Трябва да признаем, че някои от гостите бяха дошли от любопитство – да разберат за каква политическа икономия става въпрос и дали участниците смятат да изваждат от нафталина политическата икономия, изучавана преди 1989 г. и издържана в традициите на марксизма. Именно поради тези подозрения и заради страха да не бъдат сметнати за ретрогради някои пък не дойдоха на конференцията. Има ли основания за подобни притеснения? Очевидно – не. И това

* Валентина Драмалиева е доктор по философия, доцент в катедра „Политическа икономия“, секция „Философия“ на УНСС, e-mail: valentinadramalieva@gmail.com

беше аргументирано показано от участниците в този научен форум.

На какво се дължи големият интерес към проблемите на политическата икономия днес? Проучването на международния опит показва, че във водещите университети на Запад и на Изток се изучава политическа икономия и различни свързани с нея дисциплини, особено активно се развива международната политическа икономия. Политическата икономия присъства и в академичните изследвания, и в образованието. Множество научни списания, които съдържат в наименованието си термин „политическа икономия“, поддържат активна дискусия по актуални проблеми, а публикациите по темата непрекъснато се множат.

Обучението по политическа икономия в УНСС е в съзвучие с новото разбиране за съдържанието на тази наука, което се формира в полето на пресичането на знанията за обществото в глобалния контекст на постмодерното му развитие в началото на новия век. Съвременната политическа икономия се развива в интердисциплинарното пространство на икономическата теория, философията на икономиката, социологията, икономическата политика и политологията, приближавайки по-надеждно към познаването, обясняването и решаването на проблемите на икономическата практика. Все по-недостатъчно става анализирането на икономическите процеси единствено от гледната точка на икономическата теория, сведена до икономикса и неолибералните разбирания за изключителната роля на пазара и пазарните отношения. Така се изолират в голяма степен политическите и социалните фактори. Процесите на глобализацията и глобалната икономическа криза от последните години категорично показваха, че съвременната икономическа теория на неолиберализма не е в състояние да отговори на множеството трудни въпроси на развитието, да подпомага решаването на проблемите на икономическата практика, а понякога сериозно изостава от нея. Икономическите процеси трябва да се изучават във връзката им с политическите, институционалните, социалните фактори. При тези реалности науката политическа икономия става все по-необходима за разбирането и обяснението на практическите икономически проблеми и преодоляването на икономическите кризи. Тя все повече се налага като теория, методология на анализа и инструмент на стопанската политика. Политическата икономия днес се характеризира

със системен и интердисциплинарен подход, който се основава както на икономическата теория, така и на философията на икономиката, социологията, политологията, психологията, нормативните науки за поведението – етика и право.

Именно новото съдържание на политическата икономия и новите реалности бяха дискутирани на конференцията. Тя беше организирана около три основни тематични кръга: 1) Политическа икономия и икономическа теория: обновление или криза; 2) Политическата икономия в променящите се глобални икономически отношения и световната икономическа криза; 3) Обучението по политическа икономия: минало, настояще и бъдеще. Трите направления бяха представени с основни доклади на първото (пленарно) заседание на конференцията от водещите преподаватели на катедрата – проф. д-р Светла Тошкова (ръководител на катедрата), чл.-кор. д.ф.н. проф. Васил Проданов, проф. д.и.к.н. Пано Лулански.

Конференцията успешно постигна предвидените поставени цели. Тя заяви в академичното пространство на страната политическата икономия като нова учебна дисциплина и университетска специалност на бакалавърско и магистърско равнище на обучението, както и катедрата „Политическа икономия“ като научна общност от специалисти с интердисциплинарна насоченост. Беше представено новото разбиране за политическата икономия в постмодерното развитие на икономическата теория и глобалната икономическа практика на новия век. Колегията се обедини около тезата за необходимостта от по-широко разбиране на икономическата теория и нейната интерпретация в социален, институционален, ценностно-културен и политико-практически контекст на развитие на науката и обществения живот. Конференцията е едно добро начало на необходимия диалог, опознаване и бъдещи съвместни проекти на научната колегия от УНСС и другите академични центрове в страната, които се интересуват от актуалните политико-икономически анализи и съвременното академично обучение. Конференцията допринася за утвърждаването на лидерската роля на УНСС в областта на икономическите изследвания и за превръщането му в обединяващ център на всички специалисти с научен интерес по темата за политикономическите интердисциплинарни анализи.